

breve. Forfatteren kæder denne udvikling sammen med opbygningen af et nyt »administrativt« apparat efter normannernes erobring af landet i 1066. Fra 1170 fremdrager forfatteren et talende eksempel på det, han kalder »the proliferation of documents«. Magister David fra London havde været udsendt til paven af kong Henrik 2. af England og biskop Gilbert Foliot af London og skulle have 20 pund for sin ulejlighed. Betalingen fordeltes med 15 pund fra kongen og 5 pund fra bispen, og det bekræftedes med to breve til stadfæstelse af de to forpligtelser, men desuden fik David et lukket brev af kongen, som pålagde sin netop kronede søn at udstede to breve om forpligtelserne. Dernæst fik kongens foged et lukket brev om at udbetale de 15 pund i passende rater, og bispen fik et andet om at udbetale de 5, samtidig med at sherifferne i Middlesex fik ordre om ikke at afkræve bispen de 5 pund, og the Exchequer fik skriftlig instruks om, at de nævnte udbetalinger måtte finde sted, men for en sikkerheds skyld fik magister David kancelliet til at tage en vidisse af ordren til the Exchequer og ordren til kongens foged, som han ville lade henlægge sammen med sine øvrige brevskaber. Med andre ord: det administrative apparat er vokset, og det er i stand til at producere mange breve, som udgår over hele landet, hvor der nu sidder så og så mange lokale myndigheder, som må have været i stand til at læse og forstå de givne breves indhold. I det næste kapitel beskrives de anvendte brevtyper: de åbne breve (*charters*), chirografer, kvitteringer, testamenter og mandater (*writs*). Der er tillige orienteringer om regnskaber, kopibøger, kartularier og registre, hvori der tillige peges på det forbillede, der kunne hentes i den kongelige administration. Kapitel 4 behandler skrivere, skrift og skrifttyper og de materialer, skriverne benyttede. Håndskriftet (*codex*) og rulle (*rotulus*) stilles over for hinanden, og opstillingen af teksten på det enkelte blad drøftes. 5. kapitel drejer sig om opbevaringen af brevene, herunder et særligt afsnit om de komplicerede forhold omkring de ældste kongelige arkiver. I det efterfølgende kapitel beskrives sproget i brevene, og der gøres forsøg på at bestemme forholdet mellem brugen af latin, fransk og engelsk i den administrative praksis, og det fører videre til næste kapitel, som skal forsøge at bestemme, hvor mange og hvilke lag i befolkningen der var i stand til at læse og forstå de på latin skrevne breve. I det afsluttende kapitel »Trusting Writing« gemmer der sig en redegørelse for de forskellige måder at datere breve på, f. eks. efter regeringsår eller efter Kristi fødsel, endvidere overvejelser over, om man kan finde ud af, hvorfor man i en række tilfælde undlader at datere breve og endelig et vigtigt afsnit om, hvad der garanterer brevene – med andre ord *corroboratio* – hvorledes et notarialvidne er udformet, bemærkninger om segl og besegling samt anvendelsen af + (*signum*).

Et utraditionelt synspunkt har givet en ny fremstilling af til dels kendt stof; forfatteren har gennemført sit arbejde med konsekvens, men trods det omfattende engelske kilde materiale er der spørgsmål, som ikke kan besvares fuldt ud. En enkelt indvending: forfatteren har valgt at give de fleste af sine kildecitater i moderne engelsk oversættelse, men kun enkelte gange tillige at citere den originale ordlyd i parentes eller i note; det havde været metodisk rigtigere at give dem alle i original til læserens egen overvejelse, når man skal tage stilling til dem under forfatterens synsvinkel.

Herluf Nielsen

Birgit Strand: Kvinnor och män i Gesta Danorum. Kvinnohistoriskt arkiv nr. 18. Göteborg 1980. 365 s.

Det overvældende emne som titlen lover bliver i praksis væsentligt mindre af at mændene for en gangs skyld fører en skyggetilværelse i denne svenske disputats. Hovedtemaet er hvilken rolle kvinder har spillet i Danmarks historie set med Saxos øjne. Men selv

med denne indskrænkning er der nok at gøre: 170 *feminae* i alle aldre og stænder fra gudinder til trælkvinder (de fleste dog dronninger eller prinsesser) og deltagere i mange forskellige begivenheder. Det kræver overblik at holde styr på sådan en forsamling. Derfor er emnet delt op i tre hovedafdelinger: en generel kvindehistorie – en oplagt sag for et arbejde fra Göteborgs Universitet hvor disciplinen er veletableret – en systematisk gennemgang af de enkelte personer i særligt udvalgte situationer, og en slutning der sætter resultatet i forhold til den middelalderlige kvindehistorie og de politiske forhold i Danmark som de skildres i Saxos værk.

Det første afsnit giver ikke meget nyt og kunne med fordel være indskrænket til det der er relevant for Saxo. I referatet af de enkelte kvinders historie og analysen deraf generes man noget af at det er opdelt i flere afsnit således at man møder den samme dame i den situation hvor hun bliver gift, der hvor hun optræder som moder og hustru og endelig i de sjældne tilfælde hvor hun aktivt griber ind i historien. Denne disposition fører til atomisering og gentagelser. Hertil kommer flere fejlfortolkninger efter min mening, værst går det ud over Jarmeriks ulykkelige dronning, Svanhilda: på trods af stærk understregning af Jarmeriks grumhed og uretfærdighed ved at lade Svanhilda trædes ihjel af heste så bliver det her til at Saxo skildrer episoden koldt og uengageret. Dette er en følge af at pille kvindens rolle ud af sammenhængen; ser man hvordan Jarmerik fra første færd optræder som en ulv i menneskeham læser man slutningen på Svanhilda-historien med større medfølelse: »Således døde Svanhilda«.

En enkelt kvindefigur skiller sig imidlertid mærkbart ud fra det her sagte og det er ingen mindre end Thyra Danebod. Her er det faktisk lykkedes forfatteren at finde en nøgle der giver mening i den tilsyneladende splittede skikkelse hvor stærke ambitioner skjuler sig under kyskhed og tilbageholdenhed. Nøglen er *morgengaven*, en institution der ikke forekommer i de danske landskabslove men i danske middelalderlige diplomer hvor der henvises til svensk ret om »mundt«; her er det værd at bemærke at morgengaven først skulle udbetales ved ægtefællens død og indgå i børnenes mødrene arv. Thyra ønsker sig hele Danmark i morgengave og beder om udsættelse af ægteskabets fuldbyrdelse til hun ved en drøm har fået sikkerhed for at hun skal føde sønner; senere hen da hun og Gorm glæder sig over deres berømmelige afkom afsiger kongen sin egen dødsdom med den berømte udtalelse at han vil slå enhver ihjel der bringer ham budskabet om den ældste søns død; alle husker hvordan Thyra narrede ham til selv at sige de famøse ord. Efter hans død overtager Harald riget men på et togt angriber den tyske kejser Danmark; den danske konge får drevet ham tilbage men moderen, Thyra, sikrer grænsen ved at opføre Danevirke. Da hun er død viser Harald sin sønlige taknemmelighed ved at rejse den store sten i Jelling medens hele landet genlyder af sorg »fordi man troede at med denne ene Kvindes Død var ogsaa Danmarks Lykke ude« som J. Olrik gengiver Saxos tekst. Birgit Strand kommer ikke ind på kildegrundlaget hvilket jeg skal vende tilbage til senere, men forklaringen på at det som påvist af Nanna Damsholt (*Aspects of Female Existence*) er to helt forskellige personer vi møder som Thyra i 9. og 10. bog er at Saxo bygger på to adskilte islandske kilder. Vigtigere er det imidlertid at der ved hjælp af morgengave-ideen er slået bro over kløften: Thyra sikrer sig herved at Danmark går i arv til Harald, ikke alene i praksis men også juridisk. Ingen andre kilder kender til denne morgengave, den må anses for Saxos egen opfindelse hvorved han får skubbet et hovedelement i Valdemarernes kongeideologi tilbage til Thyra Danebod.

Skønt mange brikker falder på plads ved denne tolkning drager Birgit Strand imidlertid ikke konklusionen heraf. I tilslutning til Kurt Johannessons *Saxo Grammaticus* mener hun at Saxo selv var en modstander af det arvelige kongedømme; argumenterne er at Buris Henriksen ikke ville hylde den lille Knud Valdemarsson fordi det ville svække

kongemagten og at Thyras dåd gik i glemmebogen fordi den var udført af en kvinde og det endda en udenlandsk. Selvom enhver ved, at kongeskiftet i Danmark stadig ikke fulgte arveretten, end ikke da Knud fulgte efter Valdemar, kan der ikke være tvivl om at det herskende dynasti ønskede det arvelige kongedømme knæfæstet; Buris' modstand er let forståelig – Saxo siger selv at hans vægning vakte mistanke om magtstræb – og at Valdemar den Store måtte begynde forfra med at etablere et retsgrundlag for sin ægtefødte søns succession skyldes naturligvis at Thyras indsats for arvekongedømmet er Saxos egen idé. I modsætning til de to svenske Saxoforskere står den traditionelle opfattelse af Saxo som tilhænger af det arvelige monarki stærkt: han ser borgerkrigen helt tilbage til drabet på Knud Lavard som en følge af at Danmark stadig var et valgrige og at mange kongsemner sloges om tronen; så meget desto vigtigere var det at få bragt orden i tronskiftet og kirken fremhævede legitimiteten og dermed det kongelige ægteskab som det bedste redskab hertil. At kvinderne havde en afgørende rolle at spille i denne forbindelse, ikke mindst fordi kirken gik ind for at ingen kvinde måtte tvinges ind i et ægteskab – en tanke som Saxo suverænt har projiceret tilbage til de ældste tider! – er en selvfølge. Bortset fra at forfatteren regner med at kvinderne ikke har givet deres *consensus* hver gang det ikke direkte er anført at hun sagde ja, er borgerkrigens forbindelse med de løst agtige sæder i Danmark korrekt forstået. Og så må Saxo også være en tilhænger af det arvelige kongedømme.

Et andet fejlspor som Birgit Strand og Kurt Johannesson har fulgt er at anvende figuraltolkningen til at gøre de depraverede tyske skikke ved kong Ingelds hof i 6. bog til et billede af forholdene ved Knud den 6.s hof i ægteskabet med Henrik Løves datter Gertrud. »Det ved vi ikke noget om« sagde den 95-årige Curt Weibull ved disputats-handlingen. Ved samme lejlighed blev det fremført at man inden for *Gesta Danorum* rammer finder en nøjere parallel i Svend Grathes hof, hvilket allerede Vilhelm Andersen noterede.

På trods af disse indvendinger bør det fremhæves at der er gjort en energisk indsats for at give et billede af Saxos kvindesyn; det kommer ikke helt bag på en at tre typer dækker hele registeret: Eva, seksualitetens symbol, Maria, den højere kærlighed og *virago* kvinden med mandsvilje. Denne efterhånden klassiske tredeling tager for lidt hensyn til de materielle og juridiske forhold der til alle tider har påvirket kvindernes skæbne. Men lad det nu være – det er ikke en generel Danmarkshistorie, men Saxos, vi her beskæftiger os med, og inden for hans sfære kan de tre skikkelser, eventuelt med sammenblandede træk, nok fungere som mønstre.

Endelig er det måske ikke af vejen at tage en principiel stilling til den moderne Saxoforskningens tilbøjelighed til at se væk fra kildegrundlaget. Det er en konsekvens af den hidtil fremherskende beskæftigelse med Saxos kilder fordi man ønskede at vurdere værkets værdi som beretning om Danmarkshistorien. Når man nu foretrækker at bruge værket som levning kommer sammenhængen i teksten og forfatterens kommentarer til at påkalde større interesse end værkets objekt. Principielt anser jeg metoden for sund; den forhindrer at man regner det der fortælles i de første bøger for ægte gammel tradition. De hedenske skikke har ligesåvel passeret Saxos hjerne som de kristne. Værkets komposition og forholdet mellem dets enkelte dele er skabt af forfatteren. For at forstå hans intentioner må man kende noget til hans tid og forudsætninger. Men blandt disse sidste hører ikke mindst hans kildemateriale; det fortæller om hans muligheder og de valg han skulle træffe, den brug han gjorde af det – kildekritik i anden potens så at sige. Hvor vi kender kildegrundlaget er der en bedre chance for at bestemme hvilke overordnede ideer der har styret Saxos forfatterskab.

Inge Skovgaard-Petersen